СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
Председател:
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
Членове:
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
Членове:
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

Научен секретар:
Доц. д-р Маруся Линкова
Технически секретар – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1762-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА 40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN 48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР 70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО 123

Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 182

Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ 200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ 208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ 273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ 296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО 330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА 336

Информационни технологии в селското стопанство

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ 354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО 378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ 410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) 437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА 444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ 450

Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA 461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ 472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА 478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР 502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД 540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ 548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1762-3

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Докторант Росен Коцев
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: *През 2007 г. Европейската комисия в аналитичен доклад, (JCR, 2007), въвежда два критерия за разделяне на селските и градски райони – достъпност (периферност) и процент на територията, заета от естествени природни площи. В изследването са тествани различни прагове на дефиницията за няколко държави – Белгия, Франция и Полша.*

В продължение на този доклад през 2009г. (JCR, 2009), така избраната дефиниция е тествана допълнително върху Чешката република и Ирландия. В изследването се дефинират четири основни райони – „селски достъпен”, „селски периферен”, „градски с преобладаваща изкуствена среда” и „градски с преобладаваща естествена среда”. България не е изследвана в тези два доклада поради липсата на данни.

През 1993 г. Договорът от Маастрихт дава още по-голяма важност на селските райони. Те стават основен приоритет в политиката на подкрепа на Европейския съюз за икономическа и социална кохезия. По-важните акценти са: развитие на малкия и среден бизнес, усъвършенстване на нови технологии, биологично земеделие и развитие на културния и селския туризъм.

Във връзка с горното, основната цел, заложена в доклада, е да се открояят някои характеристики и проблеми на селските райони в Република България, в контекста на аграрния сектор.

Обект на разглеждане и анализ са селските райони, а предмет на разглеждане са съпътстващите тяхното функциониране и развитие, проблеми.

Ключови думи*: селски райони, аграрен сектор, обща селскостопанска политика, приоритети, характеристики, проблеми, анализ.*

Увод

Съгласно националната дефиниция и нормативната уредба, селски са районите, на чиято територия няма населено място с население над 30 000 души и гъстотата на населението е под 150 жители/кв. км. В

обхвата на селските райони попадат 90 371 кв. км. от територията на страната (81,4%) и 43,5% от населението.

В Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) на Република България за периода 2007–2013г., [www.mzh.government.bg] е заложен критерий „необлагодетелстваност", като са определени два типа такива райони - необлагодетелствани планински райони и други необлагодетелствани райони (с влошено качество на почвите). Дефиницията за необлагодетелстваност се базира изцяло на географски фактори и не отчита трудностите, свързани с икономически и социални проблеми на общините, а в страната са налице значими различия в икономическото развитие на селските общини, което определя нуждата да бъдат разграничени отделните типове общини и те да бъдат количествено дефинирани.

През последните години на социално-икономическото развитие на селските райони се отделя все по-голямо внимание в общата селскостопанска политика (ОСП). Само споменаването на факта, че те заемат близо 90% от общата територия на страната и 42% от населението, е достатъчен за важността им за развитието на цялата страна, респективно, за развитието на аграрния сектор.

1. Някои акценти в развитието и състоянието на аграрния сектор

Един от най-често срещаните измерители относно важността на един сектор, в това число и на аграрния сектор, е делът му в общия Брутен вътрешен продукт (БВП) на националната икономика. През 2017 г. (Фиг. 1). този дял е едва 3,7% и в същото време делът на сектора в заетостта намалява значително по-бавно – от 19,4% през 2007 г. до 18,9% в 2017 г.

Земеделието остава важен сектор за българската икономика, особено по отношение на заетостта. В същото време нарастването на производителността на труда в земеделието изостава силно от това в промишлеността и услугите.

Тенденцията на към понижаване на дела на отрасъл „Селско стопанство", за сметка повишаване на тези на търговията и услугите, важи и за България, но не с такава сила, както в ЕС. За периода 2011-2014 г. относителният дял на бранша е в границите на 5,25-5,37, но през последните 2 години спада до 4,4%.

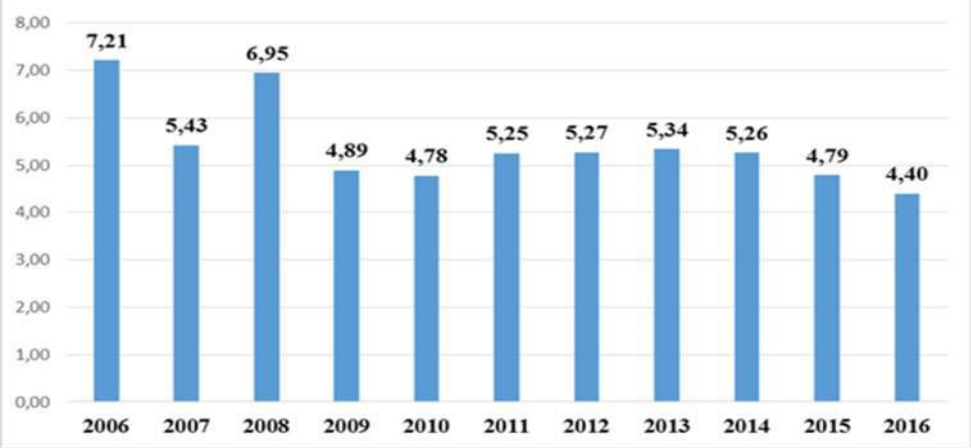

Фиг. 1. Относителен дял на БДС в БВП на сектор селско стопанство
Източник: https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=BG

По отношение дела на добавената стойност на сектор „Селско, горско стопанство и рибовъдство“ в общата добавена стойност в икономиката на ЕС отбелязва сравнително трайна тенденция, която средно за 9 годишния период е 1,6-1,7%.

За България този дял е относително висок и важността на бранша е много по-висока. Най- силните години за бранша са били от 2011-2014 г., където стойностите са 5,2-5,3%. През 2018 г. има най-ниското ниво от 4,21%.

Едно сравнение с ЕС, показва, че делът на брутната добавена стойност в селското стопанство през 2010-2016 г. варира в границите на 3%.

По относителен дял на БДС, тенденцията е плавно надолу и тя започва да се доближава до аналогичната на другите страни – членки на ЕС, а именно намаляване дела на селското стопанство за сметка на другите сектори и водещо значение на сектора на услугите (Фиг. 2).

Състоянието на брутната продукция и БДС в селското стопанство е пряка функция на структурата на производството, която през наблюдавания период се е променила значително, като делът на растениевъдството нараства значително за сметка на животновъдството. През 2017 г. растителната продукция, представлява близо 70% от БДС в селското стопанство, и животновъдство с 25%, а останалите 5,8% се формират от селскостопански услуги.

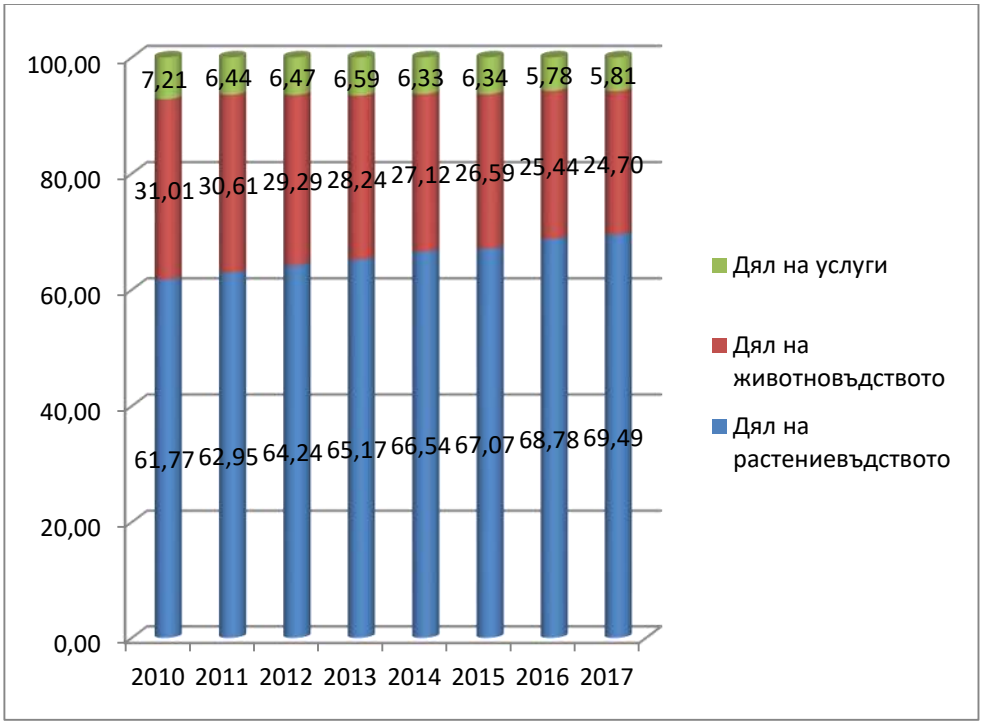

Фиг. 2. Дял на подсекторите в производството на селскостопанска продукция за периода 2010-2017 г.

Източник: НСИ, Икономически сметки за селското стопанство и собствени изчисления

При отчитане на дела на отделните продукти а периода 2007-2017 г., се налага изводът за следните съществени промени:

- делът на растениевъдството, животновъдството и услугите в началото на периода е съответно 51,5%, 41,0% и 7,4%, а в края – 68,3%, 25,8% и 6,0%, а през 2017 г.;

- делът на животновъдството пада с над 15%, за сметка увеличаване на този на растениевъдството – с близо 17%.

На база на горното, могат да се направят някои изводи:

- За 8 години относителният дял на сектор „Растениевъдство“ се е увеличил от 61,8 до 69,5% или със 7,7% общо;

- За същия период делът на животновъдството се свива с 6,3% и през 2017година (само 1 от всеки 4 лева е произведен от сектора);

- Делът на услугите също показва трайна тенденция на понижение и се движи в границите на 5,8-7,2%.

Делът на разходите за ДМА (Фиг. 3) в сектора е най-нисък през 2010 г. - едва 5,64%.

От 2011 г. разходите показват устойчива тенденция и се движат в границите на 7,16-8,93%. Тази трайна тенденция, особено след членството на страната в ЕС, е индикатор за засилената инвестиционна активност и обновяването на технологичната въоръженост на сектора, но малка част от тях са насочени към селските райони.

Фиг. 3. Делът на разходите за ДМА
Източник: НСИ, Икономически сметки за селското стопанство

Освен това, растениевъдството трайно измества сектор „Животновъдство“ и докато през 2010 г. то е произвеждало 2 пъти повече продукция, през 2017 г. в това отношение е вече с 2,8% (Фиг. 4).

2. Специфични характеристика на селските райони.

Както всяка една сложна система, и селските райони представляват съвкупност от множество елементи, всеки един от които дава известна представа за тяхното състояние.

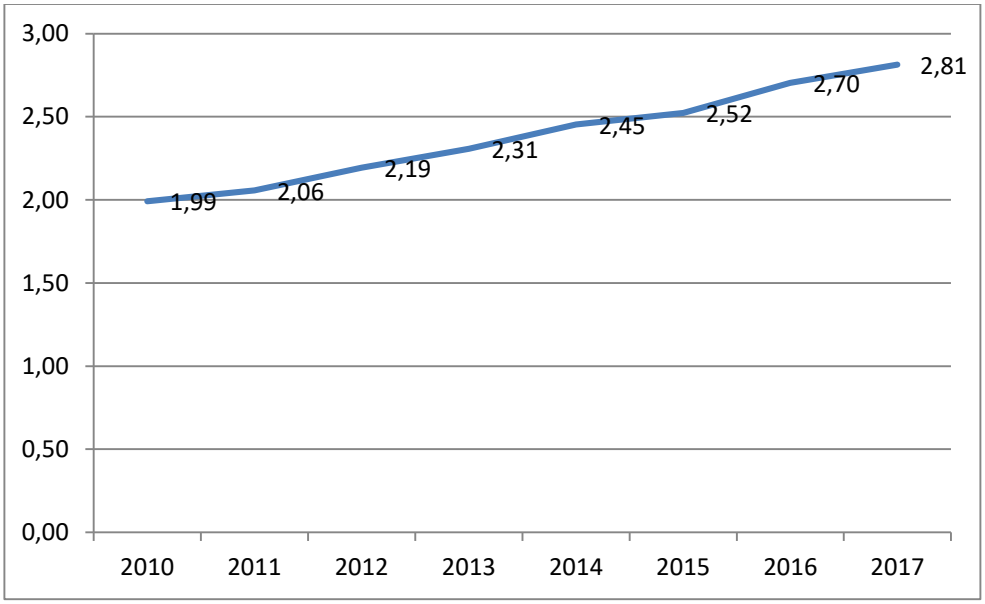

Фиг. 4. Отношение растениевъдство/животновъдство
Източник: Министерство на земеделието, Аграрна статистика

Факторите, които оказват влияние върху развитието на селските райони, могат да се групират по следния начин:

А/ Природни фактори – свързани с идентифицирането на специфичните природни ресурси на местната система, които биха осигурили конкурентни предимства;

- Природни географски условия - релеф, климат, вода, почвени ресурси, флора и фауна и др.;

- Географско разположение - от гледна точка на географското положение на района, степен на достъпност, разстояние до града и големи пазарни центрове, връзки с развити региони;

Б/ Антропогенни /цивилизационни/ фактори, свойствени за даден регион:

а/ Тези фактори са и могат да се разглеждат в материална и нематериална форма:

- Материалните елементи включват изградената инфраструктура - икономическа, техническа и социална.

Икономическата инфраструктура се характеризира с действащите икономически агенти, тяхната структура и отраслова специализация.

Техническата инфраструктура се представя чрез транспортни артерии, водни ресурси , комуникационни ресурси.

Социалната инфраструктура включва средата, състояща се от установените образователни, здравни и социални организации на местно ниво.

- Нематериалните фактори включват човешки ресурси, институционални структури (публични, частни, организации и асоциации), културно-исторически ресурси, пространствена и селищна организация и разпознаваемостта на региона (представяне, реклама);

- Финансовата среда е представена чрез наличните пазари и финансови институции (банки, застраховки и инвестиции), публични и частни финансови потоци.

Напоследък популярност придобиват още две от характеристиките на селските райони (Sotte et al., 2012):

а) отдаване на все по-голямо значение на териториалните въпроси (напр. по-силни интеграции между селските и градските райони);

б) полиморфизъм или съвместното съществуване на различни форми на интеграция в селските райони.

Селските райони притежават и териториална конкурентоспособност, която включва (LEADER European Observatory, Territorial Competitiveness. 1999, с.5): съгласуваност в използването на ресурсите на района; участие на различни играчи и институции от региона; интегриране на иновативни за района бизнес сектори; реализиране на сътрудничество с други райони и политики на Общността, както и в глобален контекст.

Териториалната конкурентоспособност на даден регион включва четири измерения, които могат да се комбинират по различен начин за всеки район.

Такива са:

а/ „Социална конкурентоспособност“ – способността на участниците от района да действат заедно въз основа на споделена концепция, както и да насърчават сътрудничеството между различните институционални равнища;

б/ „Екологична конкурентоспособност“ – способността на участниците от района, да се възползват максимално от своята околна среда, като я превръщат в отличителен белег на техния район, като в същото време се гарантира, че техните естествени ресурси и наследство ще се запазят за бъдеще;

в/ „Икономическа конкурентоспособност“ – способността на участниците от района да създават и запазват максимална добавена стой-

ност, както и да се засилват връзките между секторите, да се комбинират ресурси по ефективен начин, да се повишава стойността на местните продукти и услуги;

г/ „Глобална конкурентоспособност“ – способността на района да подобрява мястото си сред останалите райони, както и в глобалния свят, като по този начин се гарантира жизнеността в глобален контекст.

Също така един от възможните аспекти на развитие на фирмите от аграрния сектор, е използване на концепцията за многофункционално земеделие, при която се залага на отличителните различия на сектора в сравнение с другите отрасли, като в случая се предлага да се включат дейности, свързани с консумацията на качествени храни и аграрен туризъм (Николова, Линкова, Ненова, 2017).

3. Проблеми в селските райони

Проблемите в селските райони са изключително разнообразни.

Голяма част от тях са анализирани в Последваща оценка (ex-post) от Заключителния доклад от Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г.

Таблица 1. Основни проблеми на селските райони

По отношение на постигане на конкурентно и иновативно земеделие, горско стопанство и хранително-вкусовата промишленост	
Липса на финансиране	• Недостиг на собствен капитал и труден достъп до кредити за дребните стопани в земеделието и горското стопанство;
Нискоквалифицирана и застаряваща работна сила	• Застаряваща работна сила в земеделието и горското стопанство; • Ниско образователно и квалификационно равнище, недостатъчни управленски умения на работната сила в земеделието и частните горовладелци;
Липса на иновации	• Не добре развита система за професионално обучение в земеделието, хранително-вкусовата промишленост и горското стопанство и недостатъчен обхват на консултантските услуги; • Слаба интеграция на научноизследователските звена и бавно навлизане на иновациите в земеделието и хранително вкусовата промишленост

По отношение на качеството на живот в селските райони	
Обезлюдяване, бедност и социална изключеност	• Застаряващо население, отрицателен естествен прираст и миграция на населението; • Бедност и социална изключеност в селските райони; • Ниско качество на социалното обслужване и слаб достъп на населението от селските райони до основни услуги (училища, здравеопазване и социални грижи, навлизане на информационните и компютърни технологии, услугите, свързани със свободно време и развлеченията); • Слаб социален капитал за местно развитие.
Силно зависима от земеделието икономика и висока безработица	• Силно зависима от земеделието икономика и ограничени възможности за намиране на работа извън селското стопанство; • Влошаващо се качество на работната сила в селските райони (нисък образователен статус, незадоволително участие в процеса на непрестанно придобиване на знания и подобряване на квалификацията, дълги периоди на безработица);
Амортизирана или липсваща инфраструктура	• Силно амортизирана и/или липсваща основна инфраструктура (пътна инфраструктура, водоснабдяване и канализация).

Заключение

Развитието на селските райони в Република България и преодоляването на проблемите им, трябва да върви успоредно с Европейските приоритети в тази област.

Постигането на целите за развитие на селските райони, допринасящи за стратегията „Европа 2020“ за интелигентен, устойчив и при-

общаващ растеж, следва да се осъществява чрез следните шест приоритета на Съюза за развитие на селските райони, в които са отразени съответните тематични цели на ОСР:

- стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони с акцент върху следните области: стимулиране на иновациите, сътрудничеството и развитието на базата от знания в селските райони; укрепване на връзките между селското стопанство, производството на храни, горското стопанство и научноизследователската дейност и иновациите, включително с цел подобряване на екологичното управление и екологичните показатели;

- повишаване на жизнеспособността на земеделските стопанства и конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност във всички региони и насърчаване на новаторските технологии в селското стопанство и устойчивото управление на горите, с акцент върху следните области : подобряване на икономическите резултати на всички земеделски стопанства и улесняване на преструктурирането и модернизирането на стопанствата, особено с оглед на увеличаването на пазарното участие и ориентация и на разнообразяването в селското стопанство; улесняване на навлизането на земеделски стопани с подходяща квалификация в селскостопанския сектор, и по-специално приемствеността между поколенията;

- насърчаване на организацията на хранителната верига, включително преработката и предлагането на пазара на селскостопански продукти, на хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство с акцент върху следните области: подобряване на конкурентоспособността на първичните производители чрез по-доброто им интегриране в селскостопанската и хранителната верига посредством схеми за качество, които да добавят стойност към селскостопанските продукти, популяризиране на местните пазари и къси вериги на доставки, групи на производителите и организации и междубраншови организации; подпомагане на превенцията и управлението на риска на стопанствата;

- възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство, с акцент върху следните области: възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по „Натура 2000“ и в зони с природни или други специфични ограничения и земеделие с висока природна стойност, както и на състоянието на европейските ландшафти; подобряване управлението на водите, включително управлението на торовете и

пестицидите; предотвратяване на ерозията на почвите и подобряване на управлението им и други.

ЛИТЕРАТУРА

Николова М., М. Станчева- Линкова, Р. Ненова Развитие на селските райони, Академично издателство - Ценов-, 2017, с.47;

Sotte, F., Esposti, R. and Giachini, D. (2012). The evolution of rurality in the experience of the „Third Italy". Paper presented at the workshop European governance and the problems of peripheral countries (WWWforEurope Project), Vienna: WIFO, July,p.12-13;

JCR, 2007, „Review and Improvements of Existing Delimitations of Rural Areas in Europe";

JCR, 2009, „Delimitations of rural areas in Europe using criteria of population density, remoteness and land cover";

LEADER European Observatory, Territorial Competitiveness. 1999, p.5

www.mzh.government.bg;

www.nsi.bg;

https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=BG.